

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

عنوان درس : صرف و نحو کاربرد (۲)

تعداد واحد : ۴ واحد

رشته : الهیات و معارف اسلامی

نویسنده : دکتر سید احمد امام زاده

انتشارات : دانشگاه پیام نور

طراح : ابوالقاسم عارف نژاد

عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور مرکز نیشابور

این کتاب در دو بخش تهیه شده است؛

۱- مباحث صرفی , شامل :

- - تجزیه فعل ▶
- - انواع اسم ؛ جامد و مشتق ▶
- - انواع جامد ؛ مصدر و غیر مصدر ▶
- - انواع مشتق ▶
- - انواع عدد ▶

٢-مباحث نحوي شامل:

- نحوه عمل شبه فعل
 - ▶ افعال ناقصه
- حروف شبهه به ليس
 - ▶ افعال مقاربه
- حروف مشبهه بالفعل
 - ▶ لاي نفي جنس
 - ▶ افعال قلوب

درس اول

فعل مجرد و مزید

- هدف کلی:
- آموختن فعلهای مجرد و مزید

هدفهاي آموزشي:

از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا
كند

- ۱- ابواب فعل ثلاثي مجرد و مصادر آن
- ۲- ابواب فعل ثلاثي مزيد و مصادر آن
- ۳- ابواب فعل رباعي مجرد و مصادر آن
- ۴- ابواب فعل رباعي مزيد و مصادر آن

فعل مجرد چیست؟

■ فعلی که تمامی حروف آن اصلی باشد

■ و بر دو نوع است:

■ ثلاثی مانند ذهبَ

■ رباعی مانند دحرجَ

افعال ثلاثي مجرد در چند باب آورده مي شود؟

■ شش باب و عبارتند از:

■ ۱- فَعَلَ يَفْعُلُ

■ ۲- فَعَلَ يَفْعُلُ

■ ۳- فَعَلَ يَفْعُلُ

■ ۴- فَعَلَ يَفْعُلُ

■ ۵- فَعَلَ يَفْعُلُ

■ ۶- فَعَلَ يَفْعُلُ

افعال رباعي مجرد در چند باب آورده مي شود؟

- در يك باب و آن عبارت است از:
- فَعَلَّ يَفْعَلُ
- و مصدر آن بر دو وزن آورده مي شود
- فَعْلَلَةٌ و فِعْلَالٌ

فعل مزید چیست؟

- فعلی که حرفی بر حرفی اصلی آن اضافه شده باشد و بر دو نوع است :
- ثلاثی مزید مانند اُكْرَمَ يُكْرِمُ
- رباعی مزید مانند زَلَزَلَ يُزَلِّزُ

افعال ثلاثي مزید چند باب دارد؟

- ابواب مشهور و غیر مشهور آن بیش از بیست باب است
- ابواب مشهور نه باب می باشد

ابواب مشهور ثلاثي مزيد کدامند؟

- عبارتند از:
- باب افعال مانند أَكْرَمَ يُكْرِمُ
- باب تفعيل مانند قَطَّعَ يَقْطَعُ
- باب تَفَعَّلَ مانند تَكَاسَّفَ يَتَكَاسَفُ
- باب مفاعله مانند كَاتَبَ يُكَاتِبُ

- باب افتعال مانند اِسْتَمَعَ يَسْتَمَعُ
- باب انفعال مانند اِنْكَسَرَ يَنْكَسِرُ
- باب تفاعل مانند تَبَارَكَ يَتَبَارَكُ
- باب اِفْعَالٍ مانند اِخْضَرَ يَخْضَرُ
- باب اسْتِفْعَالٍ مانند اِسْتَخْرَجَ يَسْتَخْرِجُ

ابواب رباعي مزید چند باب است؟

- سه باب و عبارتند از:
- ۱- باب تفاعل مانند تَدْحَرُجُ يَتَدْحَرُجُ
- ۲- باب افعال مانند اِقْشَعِرُّ يَقْشَعِرُّ
- ۳- باب افعلال مانند اِحْرَنْجَمُ يَحْرَنْجُمُ

درس دوم

مصادر

- هدف كلي:
- آموختن مصادر فعلهاي ثلاثي مجرد و مزيد
- آموختن انواع مصدر

هدفهاي آموزشي

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- ساختن مصدر مره از فعل ثلاثي مجرد

■ ۲- ساختن مصدر مره از فعل غير ثلاثي مجرد

■ ۳- ساختن مصدر نوع از فعل ثلاثي مجرد

■ ۴- ساختن مصدر نوع از فعل غير ثلاثي مجرد

- ۵- ساختن مصدر میمی از فعل ثلاثی مجرد
- ۶- ساختن مصدر میمی از فعل غیر ثلاثی مجرد
- ۷- مصدر صناعی
- ۸- معانی ابواب ثلاثی مزید
- ۹- معانی ابواب رباعی مزید

تعريف مصدر :

- اسم جامدي است كه بر انجام كاري دلالت مي كند
- فاقد زمان مي باشد
- حروف فعل در آن وجود دارد
- فعل و تمامي مشتقات از آن گرفته مي شود

مصدر فعلها بر چند دسته مي باشد؟

- دو دسته و عبارتند از:
- ۱- مصادر سماعي
- فقط مصادر فعلهاي ثلاثي مجرد سماعي است
- ۲- مصادر قياسي
- مصادر كليہ فعلها به جز ثلاثي مجرد قياسي است

نحوه تشخیص مصادر ثلاثي مجرد چگونه است؟

- قاعده دقيقی برای تشخیص آنها وجود ندارد
- ولی در موارد زيادي با توجه به معنی آنها تا حدی امکان حدس زدن مصدر آنها وجود دارد

تشخیص مصادر ثلاثی مجرد با توجه به معنی آنها

■ افعالی که به معانی زیر باشد مصادر بعضی از آنها عبارتند
از:

■ ۱- به معنی امتناع بر وزن فِعال = نفار

■ ۲- به معنی حرکت و اضطراب بر وزن فَعْلان = هیجان

■ ۳- به معنی شغل و حرفه بر وزن فِعالَة = زراعة , تجارة

■ ۴- به معنی مریضی بر وزن فُعال = زکام, صداع

■ ۵- به معنی صوت بر وزن فُعال یا فَعیل = نباح , صهیل

■ ۶- به معنی مرض و ماضی آن فَعِل باشد بر وزن

■ فَعَل=مرض

■ ۷- به معنی رنگ بر وزن فُعْلَة = حمرة , خضرة

■ ۸- به معنی سیر و حرکت بر وزن فَعِيل = رحیل

چه فعلی مصدر آن غالباً بر وزن فَعَلَّ می باشد؟

- ۱- ثلاثی مجرد باشد
- ۲- متعدی باشد
- مانند ضرب ، نصر

چه فعلی مصدر آن غالباً بر وزن فَعَلَ می باشد؟

■ ۱- فعل ثلاثی مجرد باشد

■ ۲- ماضی آن مکسور العین باشد

■ ۳- لازم باشد

■ مانند

چه فعلی مصدر آن غالباً بر وزن فعول می باشد؟

■ ۱- فعل ثلاثی مجرد باشد

■ ۲- ماضی آن مفتوح العین باشد

■ ۳- لازم باشد

■ مانند جلوس ، خروج

چه فعلی مصدر آن غالبا بر وزن فعولۃ یا فعالة می باشد؟

■ ۱- فعل ثلاثی مجرد باشد

■ ۲- ماضی آن مضموم العین باشد

■ مانند سهولة , عذوبة , فصاحة , ظرافة

مصدر مرّة چیست؟

■ مصدري که براي بيان دفعات انجام فعل آورده مي شود

■ مانند ضربه , جلسه

مصدر مرّة در ثلاثي مجرد بر چه وزني مي آيد؟

- بر وزن فعلة
- مانند وقف = وقفة
- اگر مصدر ثلاثي مجرد آن بر اين وزن باشد , بايد به آخر آن "واحدة" آورد

نحوه ساختن مصدر مرّة در غیر ثلاثی مجرد

■ “تاء” به مصدر آن اضافه میشود

■ مانند إكرامة

■ اگر مصدر آن “ة” داشته باشد واحدة ” به آخرش اضافه

میشود

■ مانند إقامة واحدة

مصدر نوع چیست؟

■ مصدري كه براي بيان كيفيت انجام فعل آورده مي شود

■ مانند ضربه شديده ، جاسه الامير

مصدر نوع در ثلاثي مجرد بر چه وزني مي آيد؟

■ بر وزن فِعْلَةٌ + صفت و يا مضاف اليه

■ مانند مَيْتَةٌ حَسَنَةٌ , جَيْسَةٌ الْأَمِيرِ

نحوه ساختن مصدر نوع در غیر ثلاثی مجرد

■ مصدر فعل + صفت و یا مضاف الیه

■ مانند إكراماً عظيماً

مصدر میمی چیست؟

- مانند مصدر اصلی فعل بر انجام کار بدون زمان دلالت می کند
- بر اول آن میم زائد آمده است
- مانند مَقْتَل

مصدر میمی در ثلاثی مجرد بر چه وزنی می آید؟

■ در ثلاثی مجرد بر وزن مَفْعَل مانند مَقْتَل

■ در ثلاثی مجرد مثال واوی محذوف در مضارع بر وزن
مَفْعَل مانند مَوْصِلِ , مَوْضِعِ

مصدر میمی در غیر ثلاثی مجرد بر چه وزنی می آید؟

■ در غیر ثلاثی مجرد بر وزن اسم مفعول همان باب می آید

■ مانند اِسْتَخْرَج = مُسْتَخْرَج

■ زَلَزَلَ = مُزَلَزَلَ

مصدر صناعي چیست؟

- اسمي که از آن فعل مشتق نشده باشد
- به آخر آن "یت" اضافه شده باشد
- داراي معني مصدري شده باشد
- مانند انسان + یت = انسانیت

مصدر صناعي از چه اسمهايي ساخته مي شود؟

■ ۱- اسم فاعل مانند فاعلية

■ ۲- اسم مفعول مانند معذورية

■ ۳- اسم تفضيل مانند أرجحية

■ ۴- اسم جامد مانند كيفية

باب افعال بر چه معاني دلالت مي کند؟

■ ۱- تعدية = اذھبتَ

■ ۲- دخول فاعل در زمان يا مكان = اصبحتَ , اصحرتَ

■ ۳- يافتن فاعل بر صفت = اثمرَ

■ ۴- يافتن مفعول بر صفت = اُحمدتُ زیداً

باب تفعیل بر چه معانی دلالت می کند؟

۱- دلالت بر فراوانی = مزقتُ القرطاس ■

۲- تعدیه = فرحتُ ■

۳- نسبت دادن فعل به مفعول به = کذبتُ ■

۴- مختصر کردن نقل قول = کبرتُ , هللتُ ■

باب مفاعلة بر چه معاني دلالت می کند؟

۱- مشاركة = کاتبُ زیداً ■

۲- یافتن مفعول بر آن صفت = عافاك الله ■

۳- به معنی فعل مجرد = سافرَ = سفرَ َ َ َ ■

باب إنفعال بر چه معاني دلالت مي کند؟

■ این باب باعث لازم شدن فعل متعدي مي شود

■ بر مطاوعة دلالت مي کند

■ مانند إنكسرَ , إنصرفَ

باب إفتعال بر چه معاني دلالت مي کند؟

■ ۱- مطاوعة = إحترق العودُ

■ ۲- مبالغة = إجتهدَ

■ ۳- مشاركت = إشتراك زيدٌ و سعيدٌ

■ ۴- تبديل کردن = إمتطاه

باب تفاعل بر چه معاني دلالت مي کند؟

■ ۱- مشارکت مساوي بين دو طرف = تضاربَ زيدٌ و سعيدٌ

■ ۲- إظهار امر غير واقعي = تمارضَ

■ ۳- حدوث تدريجي = تزايد الخیرُ

■ ۴- مطاوعة = تباعدتَ

باب تفعل بر چه معاني دلالت مي کند؟

■ ۱- مطاوعة = تأدبتُ

■ ۲- با سختي عمل کردن = تصبّر , تكلف

■ ۳- تبديل کردن = توسّدتُ الحجرَ

■ ۴- دوري گزیدن از فعل = تأثّم

باب افعال بر چه معانی دلالت می کند؟

- ۱- این باب فقط به صورت لازم آورده می شود
- بر رنگ و عیب به صورت مبالغه آمیز دلالت می کند
- مانند اِخْضَرَ ، اِعْوَرَ

باب إستفعال بر چه معاني دلالت مي کند؟

■ ۱- طلب کردن = إستغفرَ

■ ۲- دگرگوني و تشبيه کردن = إستحجر الطينُ, إستأسدَ زيدٌ

■ ۳- مطاوعة = إستقامَ الأمرُ

■ ۴- یافتن مفعول بر صفتي = إستعظمتَ المؤمنَ

باب تفعلل بر چه معاني دلالت مي کند؟

■ اين باب فقط به صورت لازم آورده مي شود

■ و بر مطاوعة دلالت مي کند

■ مانند دحرجتُ الكُرَّةَ فتدحرجتُ الكُرَّةُ

باب افعال بر چه معاني دلالت مي کند؟

■ اين باب فقط به صورت لازم آورده مي شود

■ و بر مطاوعة دلالت مي کند

■ گاهي بر مبالغه دلالت مي کند

■ مانند اِطْمَأَنَّ

باب إفعال بر چه معانی دلالت می کند؟

■ این باب فقط به صورت لازم آورده می شود

■ مانند إحرنجم القوم

درس سوم

فعل صحیح و معتل

- هدف کلی:
- شناخت فعلهای صحیح
- شناخت فعلهای معتل

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف فعل صحيح

■ ۲- تعريف فعل سالم

■ ۳- تعريف فعل مهموز

■ ۴- تعريف فعل معتل

- ٥- تعريف فعل مثال
- ٦- تعريف فعل اجوف
- ٧- تعريف فعل ناقص
- ٨- تعريف فعل مضاعف
- ٩- انواع فعل مضاعف

فعل صحیح چیست؟

■ فعلی که در حروف اصلی آن حرف علة وجود نداشته باشد

■ مانند نصرَ

فعل صحیح بر چند نوع است؟

■ بر سه نوع

■ ۱- مهموز مانند قرأ

■ ۲- مضاعف مانند مدّ

■ ۳- سالم مانند خرج

فعل مهموز چیست؟ و بر چند نوع است؟

■ فعلی که یکی از حروف اصلی آن همزه باشد

■ بر سه نوع و عبارتند از:

■ ۱- مهموز الفاء = أمرَ

■ ۲- مهموز العین = سألَ

■ ۳- مهموز اللام = قرأَ

فعل مضاعف چیست؟

■ فعلی که دو حرف از حروف اصلی آن همجنس باشد

■ مانند مَدَّ، فَرَّ

فعل معتل چیست؟ و بر چند نوع است؟

■ فعلی که یکی از حروف اصلی آن حرف علة (واو, یاء) باشد

■ بر چهار نوع و عبارتند از:

■ ۱- مثال

■ ۲- أجوف

■ ۳- ناقص

■ ۴- لفیف

فعل مثال چیست؟ و بر چند نوع است؟

■ فعلی که فاءالفعل آن حرف علة باشد

■ بر دو نوع است :

■ مثال واوی مانند وعدّ

■ مثال یایی مانند یسرّ

فعل اجوف چیست؟ و بر چند نوع است؟

■ فعلی که عین الفعل آن حرف علة باشد

■ بر دو نوع است :

■ اجوف واوی مانند قَوْلَ = قال

■ اجوف یایی مانند بیعَ = باع

فعل ناقص چیست؟ و بر چند نوع است؟

■ فعلی که لام الفعل آن حرف علة باشد

■ بر دو نوع است :

■ ناقص واوی مانند دَعَوَ = دعا

■ ناقص یایی مانند رمي

فعل لفيف چیست؟ و بر چند نوع است؟

■ فعلی که دو حرف از حروف اصلی آن حرف علة باشد

■ بر دو نوع است:

■ ۱- لفيف مقرون مانند طوي

■ ۲- لفيف مفروق مانند وقَي

فعل لفيف مقرون و مفروق چیست؟

■ اگر عین الفعل و لام الفعل علة باشند لفيف مقرون است =
هوي

■ اگر فاء الفعل و لام الفعل علة باشند لفيف مفروق است =
وَفِي

درس چهارم اعلال به حذف

- هدف كلي:
- آموختن قواعد اعلال به حذف

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف اعلال

■ ۲- انواع اعلال

■ ۳- موارد اعلال به حذف؛

■ در فعل مثال

■ در فعل اجوف

■ در فعل ناقص

اعلال چیست؟

■ هرگونه تغییر در حروف یا حرکات فعل معتل را اعلال گویند

اعلال بر چند نوع است؟

■ بر سه نوع و عبارتند از:

■ ۱- اعلال به حذف

■ ۲- اعلال به قلب

■ ۳- اعلال به تسکین

چه زمانی در فعل مثال اعلال به حذف واقع می شود؟

۱- مضارع مثال واوی بر وزن یَفْعَلُ بیاید

۳- از مضارع فوق امر ساخته شود

۴- در مصدر آن تاء معوض آورده شود

چه زمانی در فعل اجوف اعلال به حذف واقع می شود؟

■ در صورت التقاء ساکنین :

■ ۱- در ماضی : وقتی به ضمیر مرفوع متحرك متصل شود

■ ۲- در مضارع : وقتی به ضمیر جمع مؤنث متصل شود

التقاء ساكنين غير مجاز چیست؟

■ هرگاه دو حرف ساکن پشت سرهم بیایند

و یکی از آنها حرف علة باشد ، حرف علة حذف می شود

مانند تَقُولُ = قُلْ

التقاء ساكنين مجاز چیست؟

- ۱- اگر حرف ساکن دوم علة نباشد
- ۲- ساکن دوم در حرف دیگری ادغام شده باشد
- در این حالت حرف علة حذف نمی شود
- مانند الضالین

چه زمانی در فعل ناقص اعلال به حذف واقع می شود؟

■ ۱- در صورت التقاء ساکنین

■ ۲- لام الفعل به ضمیر متصل نشده و فعل مجزوم گردد

■ (نویسنده مورد دوم را اعلال نمی نامد)

چرا در فعل “یضع و یذَر” اعلال شده است؟

■ از نظر نویسندگان شاذ است

■ از نظر دیگران یذر شاذ است

■ ولی “یضع ، یسع ، یهب” چون دارای حرف حلق می باشند

درس پنجم اعلال به قلب

- هدف كلي:
- آموختن حالات اعلال به قلب

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف اعلال به قلب

■ ۲- موارد اعلال به قلب

■ ۳- موارد قلب واو به ياء

■ ۴- موارد قلب ياء به واو

- ۵- موارد قلب الف به واو
- ۶- موارد قلب یاء و واو به الف
- ۷- موارد عدم قلب حرف عله (استثنائات اعلال)

اعلال به قلب چیست؟

■ تبدیل حرف علة به حرف علة دیگر را اعلال به قلب گویند

■ مانند قَوْلٍ = قِيلَ

اعلال به قلب چند صورت دارد؟

- چهار صورت
- ۱- قلب واو به یاء
- ۲- قلب یاء به واو
- ۳- قلب یاء و واو به الف
- ۴- قلب الف به واو

چه زمانی واو قلب به یاء می شود؟

■ ۱- واو ما قبل مکسور باشد

■ مانند دُعَوَ = دُعِيَ

■ ۲- "واو ویاء" در يك کلمه در کنار هم قرار گیرند

و اولی از آن دو ساکن باشد

■ مانند سَيُودٌ²⁸ = سَيِّدٌ²⁸

■ ۳- واو در اسم جمع صحيح اللام بر وزن فِعال باشد

■ مانند دِوار = ديار # سِوار

■ ۴- مصدر اجوف ثلاثي مجرد بر وزن فِعال باشد

■ مانند قِوام = قيام # قِوام (مصدر باب مفاعلة)

چه زمانی یاء قلب به واو می شود؟

■ ۱- یاء ساکن و ما قبل آن مضموم باشد = یُوقِنُ

■ ۲- لام الفعل اسمی بر وزن فَعْلِي باشد = تقوي

■ ۳- عین الفعل اسمی بر وزن فَعْلِي باشد = طوبي

چه زمانی واو و یاء قلب به الف می شود؟

■ ۱- وقتی متحرك ما قبل مفتوح باشند

■ مانند قَوْلَ = قَالَ

■ ۲- وقتی مفتوح ما قبل ساکن باشند

■ مانند يُقَوِّمُ = يُقَوِّمُ = يَقَامُ

چه زمانی الف قلب به واو می شود؟

۱- هنگامی که فعل “ فاعل و تفاعل ” مجهول شوند ■

مانند قاتل = قوتل ■

۲- هنگامی که اسم بر وزن فاعل مصغر شود ■

مانند لاعِبٌ = لَوَيْعِبٌ ■

درس نهم اعلال به تسکین

- هدف کلی:
- آموختن حالات مختلف اعلال به تسکین

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف اعلال به تسکين

■ ۲- موارد حذف حرکت حرف عله

■ ۳- موارد نقل حرکت حرف عله

■ ۴- موارد عدم اعلال به تسکين در حروف عله

اعلال به تسکین چیست؟

- حذف حرکت و یا نقل حرکت حرف علة را گویند
- مانند يَقُومُ = يَقُومُ

در چه مواردی حرکت حرف علة حذف می شود؟

■ ضمه و کسره بر حرف علة ثقیل است و در ناقص حذف می شود

■ مانند $يَدْعُو = يَدْعُو$

چه زماني اعلال به نقل انجام مي شود؟

■ أجوف متحرك ما قبل صحيح ساكن , حركتش را به ما قبل مي دهد

■ أجوف مُتَحَرِّك مَضْمُون يَمْكُثُورٌ وَ سَاكِنٌ حُرُكَتُهُ رَافِعَةٌ لِمَا قَبْلَ مَا قَبْلَ هِيَ دَهْد

درچه کلماتي اعلال انجام نمي شود؟

- ۱- افعال تعجب = ما أَقْوَمَ
- ۲- اسم تفضيل بر وزن أَفْعَل = أَقْوَم
- ۳- صفة مشبهة بر وزن أَفْعَل = أَسْوَد
- ۴- اسم آلت مشتق = مِقْوَل

- ۵- فعلی که مشدد باشد = إِسْوَدَّ
- ۶- عین الفعل لفیف مقرون باشد = طَوِي
- ۷- هر فعلی که بر رنگ , زیور و عیب دلالت کند =
يَعْوَرُ
- ۸- بعد از حرف علة الف باشد = تَحْوَال

درس هفتم

ابدال

- هدف كلي:
- آموختن حالات مختلف ابدال

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف ابدال

■ ۲- حروف ابدال

■ ۳- موارد تبديل واو, ياء, و الف به همزه

■ ۴- موارد تبدیل تاء باب افتعال به طاء

■ ۵- موارد تبدیل واو و یاء به تاء

■ ۶- موارد تبدیل تاء باب افتعال به دال

تعريف ابدال چیست؟

- تبدیل حرفی به حرف دیگر را ابدال گویند
- و عبارت است از:
 - ۱- تبدیل حرف صحیح به صحیح
 - ۲- تبدیل حرف علة به علة
 - ۳- تبدیل حرف علة به صحیح و بالعکس

حروف ابدال چند عدد است؟

- نه حرف و عبارتند از:
- ا ، تاء ، دال ، طاء ، میم ، هاء ، واو ، یاء ، الف ،
- که در عبارت “ هدأت موطیاً ” جمع شده است

چه زمانی واو و یاء به همزه ابدال می شود؟

■ وقتی که بعد از الف زائده بیایند

■ مانند السماو = السماء

■ ناوم = نائم^{۲۸}

■ صحایف^{۲۸} = صحایف^{۲۸}

■ مصاوب^{۲۸} = مصائب^{۲۸}

■ سیاود^{۲۸} = سیائد^{۲۸}

چه زمانی تاء افتعال به طاء ابدال می شود؟

■ فاء الفعل یکی از حروف اطباق (صاد, ضاد, طاء, ظاء)

باشد

مانند **إِصْتَبِرَ = إِصْطَبَرَ**

چه زمانی تاء افتعال به دال ابدال می شود؟

■ فاء الفعل یکی از حروف دال, ذال, زاء باشد

مانند اذتکر = اذدکر = اذدکر = اذدکر

چه زمانی "واو و یاء" به "تاء" ابدال می شود؟

- ۱- فعل مثال باشد
- ۲- در باب اِفتعال باشد
- مانند اِوتَصَلَ = اِتَّصَلَ

درس هشتم

ادغام

- هدف كلي:
- آموختن حالات مختلف ادغام

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف ادغام

■ ۲- شروط ادغام

■ ۳- موارد ادغام واجب

■ ۴- موارد ادغام جائز

■ ۵- موارد ادغام ممنوع

ادغام چیست؟

- داخل کردن حرفی در حرف همجنس بعد از خود ، به نحوی که تبدیل به یک حرف مشدد شوند

چه زمانی ادغام امکان پذیر است؟

- ۱- دو حرف یکسان باشند
- ۲- اولی ساکن و دومی متحرک باشد
- مانند $\text{يُمْدُ} = \text{يُمْدٌ}$

ادغام بر چند نوع است؟

■ بر سه نوع

■ ۱- واجب

■ ۲- جائز

■ ۳- ممنوع

ادغام در چند مورد واجب است؟

- در پنج مورد
- ۱- حرف اول ساکن و حرف دوم متحرك باشد
- مانند مَدُّ
- ۲- اگر هر دو حرف متحرك باشند،
حرف اول ساکن می شود

■ مانند مَدَد = مَدَد = مَدَّ

■ ۳- اگر ماقبل از حروف متحرك،

حرف صحيح و ساكن باشد

حرکت حرف اول به ما قبل داده مي شود

■ مانند يَمْدُد = يَمْدُ دُ = يَمْدُ

■ ۴- - اگر ماقبل از حروف متحرك, حرف مد باشد حرکت

حرف اول حذف می شود

■ مانند رادِ دُ = رادُ دُ = رادُّ دُ

■ ۵- دو کلمه در کنار هم, که شبیه يك کلمه باشند

■ معلمین + ی = معلمیّ

ادغام در چند مورد جائز است؟

- در سه مورد
- ۱- مضارع مفرد مجزوم
- مانند لَمْ يَمُدَّ = لَمْ يَمُدُّ
- ۲- امر مفرد
- مانند مَدَّ = أَمُدُّ
- ۳- عين الفعل و لام الفعل ياء باشد
- مانند حَيَّيَّ = حَيَّ

در افعال، ادغام در چند مورد ممنوع است؟

- سه مورد
- ۱- فعل به ضمیر متحرك مرفوع متصل شود
- ۲- فعل تعجب بر وزن “أَفْعَلُ بِـ” باشد
- ۳- سه حرف همجنس پشت سر هم آورده شود = تَشَدَّد

در اسمها، ادغام در چند مورد ممنوع است؟

■ ۱- دو حرف در اول کلمه باشند = تَتَرَّ^{۲۹}

■ ۲- اسم بر یکی از اوزان زیر باشد

■ فَعَلَّ = دُرَّرَّ^{۲۹}

■ فَعَّلْ = سَرَّرَّ^{۲۹}

■ فَعَلَّ = طَلَّلَّ^{۲۹}

■ فَعَلَّ = لَمَّمَّ^{۲۹}

درس نهم

جامد و مشتق

- هدف کلی:
- آموختن اسمهای جامد
- آموختن موارد اسمهای مشتق

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف اسم جامد

■ ۲- تعريف اسم مشتق

■ ۳- انواع اسم جامد

■ ۴- انواع اسم مشتق

- ۵- تعریف اسم فاعل
- ۶- نحوه ساختن اسم فاعل از فعل ثلاثی مجرد
- ۷- نحوه ساختن اسم فاعل از فعل غیر ثلاثی مجرد
- ۸- نحوه تشخیص اسم فاعل از صفت مشبّهه
- ۹- نحوه عمل نحوی اسم فاعل

- ۱۰- نحوه ساختن اسم مفعول از فعل ثلاثي مجرد
- ۱۱- نحوه ساختن اسم مفعول از فعل غير ثلاثي مجرد
- ۱۲- نحوه عمل نحوي اسم مفعول

اسم جامد چیست؟

■ - کلمه ای که از لفظ دیگری گرفته نشده باشد

■ ۱- بر ذات دلالت می کند

■ مانند ^{۲۸}أَسَدٌ

■ ۲- بر انجام عملی بدون زمان و مکان دلالت می کند

■ مانند ^{۲۸}عِلْمٌ

اسم مشتق چیست؟

- ۱- کلمه ای که از لفظ دیگری گرفته شده است
- ۲- به طور همزمان بر معنی و ذات دلالت می کند
- مانند عالم^{۲۸}

جامد بر چند نوع است؟

- بر چهار نوع است:
- ۱- مصادر فعل ثلاثي مجرد مانند الضرب
- ۲- اسمهاي علم مانند طهران
- ۳- اسمهاي جنس مانند دجاج^{۲۸}
- ۴- اسم منسوب مانند ايراني^{۲۹}

اسم مشتق بر چند نوع است؟

- بر نه نوع است:
- ۱- اسم فاعل
- ۲- اسم مفعول
- ۳- صفت مشبهة بالفعل
- ۴- صيغة مبالغة

■ ٥- اسم تفضيل

■ ٦- اسم زمان

■ ٧- اسم مكان

■ ٨- اسم آلت

■ ٩- مصدر ميمي

اسم فاعل چیست؟

- اسم مشتقي است که
- ۱- داراي وزن مشخصي است
- ۲- بر انجام دادن عملي به طور موقت دلالت مي کند
- مانند کاتب^{۲۸} , مجاهد^{۲۸}

ساختن اسم فاعل از فعل ثلاثي مجرد

- ۱- از فعل ماضي معلوم گرفته مي شود
- ۲- بیشتر بر وزن فاعل ساخته مي شود
- مانند نصرَ = ناصر

ساختن اسم فاعل از فعل غیر ثلاثی مجرد

- ۱- از مضارع معلوم گرفته میشود
- ۲- حرف مضارعه حذف میشود
- ۳- میم مضموم به اول آن می آید
- ۴- ماقبل آخر مکسور میشود

اوزان اسم فاعل در ثلاثي مجرد

- ۱- فاعل (در اكثر موارد)
- ۲- از فعِل و فعْل لازم بر وزن فعِل
- ۳- از فعْل بر وزن فعْل و فعيلٌ و گاهي افعَل و فعَل

اوزان غير مشهور اسم فاعل

- اين اوزان در بعضي موارد به ندرت استفاده مي شود
- ۱- مفعول = حجابٌ مستورٌ به معني ساترٌ است
- ۲- فَعِيلٌ = شفيقٌ كه به معني مُشْفِقٌ است

نحوه تشخیص اسم فاعل از صفت مشبّهه

- ۱- اسم فاعل بر عمل لحظه ای دلالت می کند
- ۲- صفت مشبّهه بر صفت ثابت دلالت می کند

- ۳- اسم فاعل از فعل لازم و متعدی ساخته می شود
- ۴- صفت مشبیه از فعل لازم ساخته می شود
- ۵- اسم فاعل بر خلاف صفت مشبیه حرکاتش با مضارعش هماهنگ است

نحوه عمل نحوي اسم فاعل

- مانند فعل خود عمل مي کند
- لازم باشد فقط فاعل مرفوع مي کند
- متعدي باشد فاعل را مرفوع و مفعول را منصوب مي کند

شرایط عمل کردن اسم فاعل

- در دو حالت می تواند عمل کند
- ۱- الف و لام داشته باشد
- مانند أنا الناصر أخاك

- ۲- اگر بدون ال باشد باید:
- بر حال یا آینده دلالت کند
- بعد از نفي یا استفهام یا مبتدا یا موصوف آمده باشد
- مانند أري رجلاً قائداً سيارَةً

اسم مفعول چیست؟

- اسم مشتقی است که
- از فعل مضارع
- متعدی
- مجهول ساخته شده است
- و عملی بر آن واقع شده است

ساختن اسم مفعول از فعل ثلاثي مجرد

- ۱- از فعل مضارع مجهول گرفته مي شود
- ۲- بر وزن مفعول ساخته مي شود
- مانند مضروب

ساختن اسم مفعول از فعل غیر ثلاثی مجرد

- ۱- از مضارع معلوم گرفته میشود
- ۲- حرف مضارعه حذف میشود
- ۳- میم مضموم به اول آن می آید
- ۴- ماقبل آخر مفتوح میشود

عمل نحوي اسم مفعول

- اسم مفعول مانند فعل مجهول عمل مي کند
- نائب فاعل خود را مرفوع مي کند
- مانند ما مضروبُ الزيدانِ

شرایط عمل کردن اسم مفعول

- در دو حالت می تواند عمل کند
- ۱- الف و لام داشته باشد
- مانند جاء المنصور جيشه في الحرب

- ۲- اگر بدون ال باشد باید :
- بر حال یا آینده دلالت کند
- بعد از نفي یا استفهام یا مبتدا یا موصوف آمده باشد
- مانند أري رجلاً منصوراً أخوه

درس دهم

اسامي مشتق

صفت مشبهة

- هدف كلي:
- شناخت صفت مشبهة
- شناخت نحوه عمل نحوي صفت مشبهة

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف صفت مشبهة

■ ۲- علامه صفت مشبهة

■ ۳- نحوه ساختن صفت مشبهة

- ۴- اوزان قیاسی صفت مشبّهة
- ۵- اوزان سماعی صفت مشبّهة
- ۶- نحوه ساختن صفت مشبّهة از فعلهای قیاسی
- ۷- نحوه مؤنث کردن صفت مشبّهة
- ۸- عمل نحوی صفت مشبّهة

تعريف صفت مشبهة

- - صفتی که شبیه اسم فاعل است
- - اسم مشتق است
- - فقط از فعل لازم ساخته می شود
- - بر صفت ثابتی دلالت می کند

علامت صفت مشبّهة

فقط صفت مشبّهة می تواند به فاعل خود اضافه شود

مانند زیدٌ شریفُ الابِ

اسم فاعل و صیغه مبالغه نمی توانند به فاعل خود اضافه شوند

وجه تشابه صفت مشبهة و اسم مفعول

- هر دو می توانند به مرفوع مابعد خود اضافه شود
- اسم مرفوع بعد از اسم مفعول ، نائب فاعل است
- مانند زیدٌ مضروب الابِ

اوزان صفت مشبّهة در ثلاثی مجرد

■ بر دو نوع است:

■ - قیاسی

■ - سماعی

اوزان قیاسی صفت مشبّهة

- - هر صفتی که بر وزن **أفعل فعلاء** باشد که ؛
بر وزن ، رنگ و زیور دلالت کند
- - اسم فاعل هر فعل لازمی که بر ثبوت دلالت کند

اوزان سماعی صفت مشبّهة

■ این اوزان بسیار زیاد می باشد

■ بعضی از آنها عبارتند از:

■ فَعَلٌ : حسن

■ فَعِيلٌ : شریف

■ فُعَالٌ : شجاع

■ فَعْلَانٌ : شبعان

■ فَعْلٌ : شهم

■ فَعِيلٌ : بطر

عمل کردن صفت مشبّهة

■ اسم بعد از صفت مشبّهة می تواند نقشهای زیر را داشته باشد

■ مرفوع = فاعل

■ مانند محمد حسن وجهه

- منصوب معرفه = شبيه به مفعول به
- مانند محمد حسنُ الوجهُ = مانند محمد حسنُ وجهه
- منصوب نكره = تمييز
- مانند محمد حسنُ وجهاً
- مجرور = مضاف اليه
- مانند محمد حسنُ الوجهِ

مؤنث ساختن صفت مشبّهة

- مؤنث اوزان زیر عبارت است از:
- وزن فَعْلان = اکثر بر وزن فَعْلانَه و گاهی فَعْلَى
- وزن أَفْعَل = فَعْلَاء
- باقی اوزان = بوسیله ة

درس يازدهم

صيغه مبالغه

- هدف كلي:
- شناخت صيغه مبالغه
- شناخت نحوه عمل نحوي صيغه مبالغه

هدفهاي آموزشي:

- از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند
- ۱- تعريف صيغه مبالغه
- ۲- مشهورترين صيغه هاي مبالغه
- ۳- نحوه عمل نحوي صيغه مبالغه
- ۴- شرط عمل كردن صيغه مبالغه

تعریف صیغه مبالغه

- - اسم مشتقی است
- - به معنی اسم فاعل می باشد
- - بر کثرت صفت و یا انجام کاری دلالت می کند

اوزان مشهور صیغه مبالغه

■ اوزان مشهور قیاساً فقط از ثلاثی مجرد ساخته می شود و عبارتند از:

■ - فَعَّال = جَبَّار

■ - مِفْعَال = معطاء

■ - فَعُول = کذوب

■ - فَعِل = حذر

■ - فِعِيل = صدیق

■ - فَاعِلَة = راویة

اوزان غير مشهور صيغه مبالغه

■ اوزان غير مشهور عبارتند از:

■ - مِفْعِيل = مشكين ، معطير

■ - فُعْلَة = همزة

■ - فاعُول = فاروق

■ - فَعَّالَه = نسابه

■ - فُعَّال = كَبَّار

عمل کردن صیغه مبالغه

- مانند اسم فاعل عمل می کند به شرط:
- - داشتن الف و لام
- - دلالت بر حال یا آینده
- - آمدن بعد از نفی یا استفهام یا مبتدا یا موصوف

درس دوازدهم

اسم تفضیل

- هدف کلی:
- شناخت اسم تفضیل
- شناخت نحوه اسم تفضیل در جمله

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت کامل پيدا کند

■ ۱- تعريف اسم تفضيل

■ ۲- نحوه ساختن اسم تفضيل

■ ۳- شناخت حالات اسم تفضيل

■ ۴- شناخت موارد مطابقت اسم تفضيل با ماقبل

تعریف اسم تفضیل

- - اسم مشتقی است که
- - بر برتری داشتن یکی بر دیگری دلالت می کند
- - وزن مذکر قیاسی آن أفعال و مؤنث آن فُعَلی است

نحوه ساختن اسم تفضیل مستقیم

■ از فعل دارای شرایط زیر ساخته می شود:

■ - ثلاثی مجرد

■ - معلوم

■ - تام

■ - مثبت

■ - متصرف

■ - بر رنگ و عیب دلالت نکند

■ - قابل تفضیل باشد

ساختن اسم تفضیل غیر مستقیم

■ زیُّ أكبرُ من عمرو

■ اگر فعل یکی از شرایط را نداشته ، ولی قابل تفضیل باشد ،

مصدر منصوب آن به عنوان تمییز آورده می شود

بعد از اشدّ یا أكثر یا أكبر

حالات چهارگانه کاربرد اسم تفضیل

- - بدون ال و اضافه
- - با ال
- أنتم الرجال الأفاضل
- - مضاف به نکره
- المتعلمان أنفع رجلين
- - مضاف به معرفه
- فاطمه افضل النساء

کاربرد اسم تفضیل بدون ال و اضافه

- - همیشه به صورت مفرد و مذکر می باشد
- - بعد از آن مِن می آید
- مانند هاتان الطالبان أكبر من مریم

کاربرد اسم تفضیل دارای ال

- - الف : اسم تفضیل صفت محسوب می شود و در عدد و جنس از موصوف خود تبعیت می کند
- - بعد از آن مین آورده نمی شود

کاربرد اسم تفضیل مضاف به نکره

- دو ویژگی دارد:
- الف : مفرد و مذکر می آید
- ب: اسم قبل از آن با مضاف الیه مطابقت کند
- مانند المتعلمتان أنفع إمراتینِ

کاربرد اسم تفضیل مضاف به معرفه

- دو وجه جائز است:
- مطابقت در جنس و عدد با مفضل علیه
- عدم مطابقت (افراد و تذکیر)
- فاطمه أفضل النساء أو فضلاهنّ

موارد حذف همزه اسم تفضیل

■ فقط در دو کلمه حذف می شود و عبارتند از :

■ خیر^{٢٨}

■ مانند القناعه خیر من الثروة

■ شر^{٢٨}

■ الكسل شر^{٢٨} من المرض

درس سیزدهم

اسم زمان و مکان

- هدف کلی:
- آشنایی با اسم زمان
- آشنایی با اسم مکان

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف اسم زمان

■ ۲- تعريف اسم مكان

■ ۳- نحوه ساختن اسم زمان و مكان

تعريف اسم زمان

- اسمی است:
- مشتق
- از فعل
- جهت دلالت بر زمان وقوع فعل
- مانند مَطْلَع = وقت طلوع
- ، مَغْرِب = وقت غروب

تعريف اسم مكان

- اسمی است:
- مشتق
- از فعل
- جهت دلالت بر مكان وقوع فعل
- مانند مَكْتَبٌ = مكان الكتابه
- مَجْلِسٌ = مكان جلوس

ساختن اسم زمان و مکان در ثلاثي مجرد

- در موارد زیر بر وزن مَفْعَل مي آید:
- مضارع مفتوح العين : مطلع
- مضارع مضموم العين : مدرس
- فعل ناقص : مرمي

- در موارد زیر بر وزن مَفْعِلِ مي آيد:
- مضارع مكسور العين : مجلس
- مثال واوي : موصل
- أجوف يايي : مضيق

ساختن اسم زمان و مکان در غیر ثلاثی مجرد

- در غیر ثلاثی مجرد ، وزن اسم مفعول همان وزن اسم زمان و مکان نیز می باشد
- مانند مَكْرَمٌ

چه زماني اسم مکان از اسم مشتق مي شود؟

- گاهي چنين امري انجام مي شود
- تا بر فراوان بودن اسمي که از آن مشتق شده دلالت کند
- مانند مَأَسَدَة

درس چهاردهم اسم آلت

- هدف كلي:
- شناخت اسم آلت

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف اسم آلت

■ ۲- انواع اسم آلت جامد و مشتق

■ ۳- نحوه ساختن اسم آلت مشتق

تعريف اسم آلت

- اسم مشتقي است که :
- از فعل
- ثلاثي مجرد
- اکثراً متعدي
- ساخته شده است
- تا بر ابزار دلالت کند

اوزان قياسي اسم آلت

■ اسم آلت بر سه وزن ساخته مي شود

■ ۱- مِفْعَال : مفتاح

■ ۲- مِفْعَلٌ : مبرد

■ ۳- مِفْعَلَةٌ : مكنسة

اوزان غيرقياسي اسم آلت

- اوزان سماعي اسم آلت فراوان است و قاعده خاصي ندارد
- مانند فأس, قلم, إبرة, سكّين

اوزان جديد اسم آلة

■ امروزه در کشورهای عربی از اوزان زیر نیز استفاده می شود

■ ۱- فاعلة : طائرة

■ ۲- فاعولة : طاحونة

■ ۳- فِعال : حزام

■ ۴- فَعّالة : ثلاجة

درس پانزدهم

الفاظ اعداد

- هدف كلي:
- شناخت الفاظ اعداد

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف عدد

■ ۲- انواع عدد

■ ۳- تعريف عدد اصلي

■ ۴- انواع عدد اصلي

■ ۵- الفاظ اعداد مفرد، عقود، مرکب، معطوف

عدد چیست؟

- کلمه ای است که بر یکی از دو مورد زیر دلالت می کند:
- ۱- بیان تعداد و کمیت اشیاء
- ۲- بیان ردیف و ترتیب اشیاء

انواع عدد

- عدد بر دو نوع است و عبارتند از:
- ۱- عدد اصلي : براي بيان كميت اشياء
- ۲- عدد ترتيبی : براي بيان رديف و مرتبه اشياء

عدد اصلي بر چند قسم است؟

- چهار قسم و عبارتند از:
- ۱- عدد مفرد: مانند ألف
- ۲- عدد مرکب: مانند خمسة عشر
- ۳- عدد عقود (دهگان) مانند عشرون
- ۴- عدد معطوف مانند واحد و عشرون

اعداد مفرد

- اعدادي كه از يك جزء تشكيل شده اند
- و عبارتند از:
- ۱- واحد , اثنان , ثلاثة , أربعة , خمسة , ستة , سبعة
- ثمانية , تسعة , عشرة
- ۲- مائة
- ۳- ألف
- ۴- مليون

اعداد مرکب

- اعداد یازده الی نوزده را مرکب گویند
- دو جزء دارند ولی هیچ حرفی آنان را به هم پیوند نمی دهد
مانند ستة عشر

اعداد عقود

- اعدادي که بر دهگان دلالت دارند عقود مي باشند
- و هشت لفظ دارند و عبارتند از
- عشرون , ثلاثون أربعون خمسون ,
- ستون , سبعون ,ثمانون , تسعون

اعداد معطوف چگونه ساخته می شوند؟

- با آمدن عدد يك الي نه بعد از اعداد عقود ساخته می شوند
- مانند سبعة و سبعون (۷۷)

درس شانزدهم

احكام عدد

- هدف كلي:
- شناخت احكام عدد
- بررسي معدود اعداد

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

- ۱- حکم عدد ۱ و ۲
- ۲- حکم عدد ۳ تا ۱۰
- ۳- حکم عدد ۱۱ و ۱۲
- ۴- حکم اعداد مرکب

- ۵- حکم اعداد عقود
- ۶- حکم عدد معطوف
- ۷- حکم عدد ۱۰۰ و ۱۰۰۰
- ۸- نحوه نوشتن عدد ۸
- ۹- معنای “بضع” و حکم آن

حکم عدد ۱ و ۲

- به عنوان عدد اصلي استفاده نمی شوند
- بعد از معدود به عنوان صفت آورده می شود
- از نظر جنس ، عدد و اعراب از ماقبل خود تبعیت می کند

بیان عدد ۱ و ۲ در شمارش اشیا

- آوردن لفظ به صورت مفرد بر عدد ۱ دلالت می کند
- آوردن لفظ به صورت مثنی بر عدد ۲ دلالت می کند

حكم عدد ٣ الي ١٠

- ١- از نظر جنس عدد مخالف معدود مي آيد
- ٢- معدود به صورت جمع مي آيد
- ٣- معدود مضاف اليه بوده و مجرور مي شود
- مانند أربعة كتب

حکم بضع

- بضع و بضعة بر عدد مبهمي بين سه الي ده دلالت مي کند
- رابطه آن با معدودش مانند سه الي ده است
- مانند بضع طالباتِ

چه زماني ياء عدد ثمانية حذف مي شود؟

- اگر عدد به عنوان تأکید بعد از معدود مؤنث با تنوين بياید ياء آن حذف مي شود
- مانند جاءت من البنات ثمانٍ

حکم عدد مائة و ألف

- - معدود أنها به صورت مفرد و مجرور می آید
- مانند مائة رجلٍ
- ألف كتابٍ

حکم ۱۱ - ۱۲

- ۱- در جنس مطابق با معدود هستند
- ۲- هر دو جزء أحد عشر مبني بر فتح است
- ۳- جزء اول اثنا عشر ملحق به مثنی و جزء دوم مبني بر فتح است

حکم اعداد ۱۳-۱۹

- ۱- تمییز آنها مفرد و منصوب است
- ۲- هر دو جزء مبني بر فتح است
- ۳- از نظر جنس، جزء اول مخالف و جزء دوم مطابق
معدود مي آید

حکم اعداد عقود

- ۱- تمییز آنها مفرد و منصوب است
- ۲- برای مؤنث و مذکر شکل یکسانی دارند
- ۳- در اعراب ملحق به جمع مذکر سالم هستند

حكم اعداد معطوف (٢١-٩٩)

- ١- عدد ١ و ٢ مطابق معدود هستند
- ٢- عدد ٣ الي ٩ مخالف معدود هستند
- ٣- معدود ١١ الي ٩٩ مفرد و منصوب هستند

حکم عدد ۱۰۰۰ او ۱۰۰۰۰

- ۱- تمییز آنها مفرد و مجرور است
- ۲- برای معدود مذکر و مؤنث یکسان می باشند
- مانند مائة طائره

چه نوع عددي براي جمع مكسر مي آيد؟

- از نظر جنس مفرد آن كلمه ملاك مي باشد
- مانند أربعة حماماتِ (حمام مذكر است)

حکم صفت بعد از عدد و معدود

- صفت از معدود تبعیت می کند و نه از عدد
- مانند جاء عشرون شاباً شجاعاً

عدد بعد از معدود چه حکمی دارد؟

- صفت است
- اعداد سه الی ۱۰ از نظر جنس می توانند مخالف معدود بیابند
- مانند تلك بنات ثلاث^{۲۹} و ثلاثة^{۲۹}

حکم تمییز بعد از چندین عدد

- تمییز بر اساس آخرین عدد آورده می شود
- مانند قرأتُ ألفاً و خمسَ مائةٍ و أربعةً و ثلاثین کتاباً

تاریخ چگونه آورده می شود؟

■ به دو صورت:

■ ۱- کلیه اعداد از سمت چپ بیان شوند

■ ۲- کلیه اعداد- به جز اعداد ۲۱ الی ۹۹- از سمت راست

بیایند

اعداد كسري چگونه آورده مي شوند؟

■ بر وزن فَعْل آورده مي شوند

■ مانند خُمس = يك پنجم

■ عَشْر = يك دهم

■ سدسين = دو ششم

■ ثلاثة أَسَاع = سه نهم

درس هفدهم

عدد ترتیبي و کنايات

- هدف کلي:
- آشنایي با اعداد ترتیبي

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف عدد ترتيبی

■ ۲- انواع عدد ترتيبی

■ ۳- اعراب عدد ترتيبی

■ ۴- حکم اعداد ترتيبی با معدود آنها

- ۵- تعریف کنایه
- ۶- انواع کنایه
- ۷- تعریف کم خبریه
- ۸- تعریف کم استفهامیه
- ۹- اعراب کم
- ۱۰- ویژگیهای کاین و کذا و تمییز آنها

عدد ترتیبي چیست؟

- برای مشخص کردن ردیف و مرتبه ماقبل می باشد
- عدد ترتیبي “ثلاثة الي عشرة” بر وزن فاعل می آید
- عدد ترتیبي صفت است

حکم اضافه شدن عدد ترتیبی

- دو صورت دارد:
- ۱- به عدد اصلی که از آن گرفته شده اضافه شود
مانند ثالث ثلاثة
- ۲- به عدد اصلی کمتر از خود اضافه شود
مانند خامس أربعة

علت اضافه شدن عدد ترتیبي به عدد اصلي کمتر از خود

- براي اكمال عدد اضافه مي شود
- مانند رابع ثلاثة

انواع عدد ترتیبي

■ بر چهار نوع است و عبارتند از:

■ ۱- مفرد

■ ۲- مرکب

■ ۳- عقود

■ ۴- معطوف

اعراب عدد ترتیبي

- کلیه اعداد ترتیبي معرب می باشند
- اما هر دو جزء اعداد مرکب مبني بر فتح می باشد

کنايات چيست؟

- کلمات “ کم , کاین , کذا ” که بر عدد مبهمي دلالت مي کنند
کنايات ناميده مي شوند

کم بر چند نوع است؟

■ دو نوع :

■ ۱- خبریه ؛ که بر تعداد زیاد دلالت می کند

■ ۲- استفهامیه ؛ که از تعداد سؤال می کند

نحوه تشخیص کم خبریه از استفهامیه

- تمییز کم خبریه مجرور است
- تمییز کم استفهامیه مفرد و منصوب است

نقشهای کم

- نقشهای کم خبریه و استفهامیه عبارتند از:
 - ۱- مرفوع = مبتدا
 - ۲- منصوب = مفعول به , مفعول مطلق , مفعول فیه
 - ۳- مجرور = مضاف الیه , مجرور به حرف جر

کاین چیست؟

- اسمی مبني , که بر فراواني دلالت مي کند
- مبتدا بوده و محلا مرفوع است
- تمیيز آن مفرد بوده و بوسیله مین مجرور میشود
- خبر آن جمله فعلیه است

کذا چیست؟

- از دو کلمه "ک" و هذا تشکیل شده است
- کنایه از اشیاء و افعال و عدد مبهم "کم" یا "زیاد" است
- تمیزش مفرد و منصوب است

اعراب کذا

■ کذا با توجه به موقعیتش در جمله می تواند نقشهای زیر

را داشته باشد:

■ مبتدا

■ خبر

■ فاعل

■ نائب فاعل

■ مفعول به

■ مفعول فیه

■ و...

درس هجدهم

افعال ناقصه

- هدف كلي:
- شناخت نواسخ
- شناخت افعال ناقصه و نحوه عمل آنها

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف نواسخ

■ ۲- انواع نواسخ

■ ۳- اقسام افعال ناقصه

■ ۴- حالات مختلف افعال ناقصه (تام و ناقصه)

■ ۵- معني افعال ناقصه

- ۶- تصریف افعال ناقصه
- ۷- تقدیم خبر بر اسم افعال ناقصه
- ۸- محل خبر افعال ناقصه
- ۹- انواع کان
- ۱۰- شرایط حذف نون کان
- ۱۱- موارد حذف کان
- ۱۲- افعال ناقصه ای که گاهی تامه می باشند

نواسخ چیست؟

- کلماتی که بر اول جمله اسمیه می آیند
- مبتدا و خبر را تبدیل به اسم و خبر خود می کنند
- در اعراب مبتدا و خبر تغییر بوجود می آورند

نواسخ بر چند دسته مي باشند؟

■ بر شش دسته و عبارتند از:

■ ۱- افعال ناقصة

■ ۲- افعال مقاربه

■ ۳- حروف شبيه به ليس

■ ۴- حروف مشبهة بالفعل

■ ۵- لاي نفي جنس

■ ۶- افعال قلوب

افعال ناقصه بر چند قسم مي باشند؟

■ سه قسم:

- ۱- بدون هیچ شرطي ناسخ هستند
- ۲- به شرط وجود ما نافية يا ناهیه ناسخ هستند
- ۳- به شرط وجود ما مصدریه ناسخ هستند

افعال ناقصة چیست؟

- ۱- افعالی که با داشتن فاعل معنی آنها کامل نمی باشد
- ۲- مبتدا را مرفوع و خبر را منصوب می کنند
- مانند کان زید قائماً

صرف افعال ناقصة

- از نظر صرف بر سه قسم هستند:
- ۱- غیر متصرف = ليس , مادام
- ۲- ناقص التصرف = مازال , مافتئ , مابرح , ماإنفك
- ۳- تام التصرف = كان , صار , أصبح , أمسى , أضحى
ظلّ , بات

انواع خبر افعال ناقصة

■ خبر افعال ناقصة بر چهار نوع است:

■ ۱- مفرد

■ ۲- جملة فعلية

■ ۳- جملة اسمية

■ ۴- شبه جملة

حکم تقدیم خبر بر اسم افعال ناقصه

- در شرایط عادی تقدیم خبر بر اسم جائز است
- مانند موارد تقدیم فاعل بر مفعول می باشد

حکم تقدیم خبر بر افعال ناقصه

- تقدیم خبر بر افعال ناقصه و اسم آنها جائز است
- مانند عالماً کان زیدُ

انواع کان

- کان بر سه نوع است:
- ۱- ناقصة : نیاز به مرفوع (اسم) و منصوب (خبر) دارد
- ۲- تامة : به مرفوع (فاعل) فقط نیاز دارد
- ۳- زائدة : به مرفوع و منصوب نیاز ندارد

موارد کان زائده

■ در موارد زیر زائده است:

■ ۱- بعد از ما تعجبيه

■ ۲- بين مبتدا و خبر

■ ۳- بين فعل و مرفوعش

■ ۴- بين صله و موصول

■ ۵- بين موصوف و صفت

چه زماني نون كان حذف مي شود؟

- با پنج شرط:
 - ۱- مضارع باشد
 - ۲- مجزوم باشد
 - ۳- آخرين كلمه جمله نباشد
 - ۴- به ضمير نصب متصل نباشد
 - ۵- بعد از آن حرف ساكني نيامده باشد

در چند حالت کان می تواند حذف شود؟

■ در دو حالت :

■ ۱- حذف کان با باقی ماندن اسم و خبرش

■ ۲- حذف کان با اسمش

درچه زماني کان به تنهائي حذف مي شود؟

- ۱- بعد از آن مصدریه باشد
- ۲- براي بيان علت آمده باشد
- ۳- اسم کان ضمير مخاطب باشد
- ۴- به جاي کان "ما زائده" بياید

درچه زماني كان با اسمش حذف مي شود؟

- بعد از اِن و لو شرطيه آمده باشد
- براي محذوف قرينه, وجود داشته باشد
- مانند : اِلْتَمَسْ و لو خاتماً من حديدِ

كدام افعال ناقصة به صورت تامة نیز بکار می روند؟

■ کلیه افعال به جز:

■ ۱- ما فتی

■ ۲- لیس

■ ۳- ما زال

درس نوزدهم

حروف شبیه به ایس

- هدف کلی:
- شناخت حروف شبیه به ایس
- شناخت نحوه و شرایط عمل آنها

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- انواع حروف شبیه به لیس

■ ۲- وجه تسمیه این حروف مبني بر شبیه بودن به لیس

- ۳- شرایط مشترک عمل کردن حروف شبیه به لیس
- ۴- شرایط اختصاصی حرف ما
- ۵- شرایط اختصاصی حرف لا
- ۶- شرایط اختصاصی حرف لات

ویژگیهای حروف شبیه به ایس

- عبارتند از حروف : ما , لا , لات , انْ
- ۱- بر اول جمله اسمیه می آیند
- ۲- مبتدا و خبر را تبدیل به اسم و خبر خود می کنند

- ۳- مبتدا را مرفوع و خبر را منصوب می سازند
- ۴- جمله را منفي می کنند
- مانند ما هذا بشراً

شرط عمل کردن ما

- سه شرط دارد :
- ۱- اسمش بر خبرش مقدم باشد
- ۲- بعد از ما "إن" نیاید
- ۳- منفي بودنش بوسیله إلا نقض نشده باشد
- مانند ما المؤمنُ كاذباً

“ما” در چه مواردی مهملة است؟

- ۱- بر جمله فعلیه وارد شود
- ۲- در جمله اسمیه کلیه شرایط فراهم نباشد
- ۲- با وجود کلیه شرایط در جمله اسمیه، اهمال جائز است

شرط عمل کردن لا

- سه شرط دارد :
- ۱- اسمش بر خبرش مقدم باشد
- ۲- منفي بودنش بوسیله إلا نقض نشده باشد
- ۳- اسم و خبرش نکره باشند
- مانند لا طالبٌ غائباً

شرط عمل کردن لات

- دو شرط دارد :
- ۱- اسم و خبرش از اسماء زمان باشند
- ۲- اسمش محذوف باشد
- مانند لات حین مناصِ

شرط عمل کردن اِنْ

■ دو شرط دارد :

■ ۱- اِسمش بر خبرش مقدم باشد

■ ۲- منفي بودنش بوسیله اِلا نقض نشده باشد

مانند اِنْ اَلْخَيْرُ ضَائِعاً

درس بیستم

افعال مقاربه

- هدف کلی:
- شناخت افعال مقاربه
- انواع فعل مقاربه و حکم هر کدام

هدفهاي آموزشي:

- از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

- ۱- دسته هاي سه گانه افعال مقاربه

- ۲- افعال قرب و نحوه عمل کردن آنها

- ۳- حکم آن ناصبه بعد از افعال قرب

- ۴- افعال رجا و نحوه عمل کردن آنها
- ۵- حکم آن ناصبه بعد از افعال رجا
- ۶- افعال شروع و نحوه عمل کردن آنها
- ۷- حکم آن ناصبه بعد از افعال شروع

ویژگیهای افعال مقاربه

- ۱- بر اول جمله اسمیه می آیند
- ۲- مبتدا را به عنوان اسم خود مرفوع می کند
- ۳- خبر را به عنوان خبر خود منصوب می سازد

انواع افعال مقاربه

- بر سه نوع هستند :
- ۱- افعال قرب = كَادَ , أَوْشَكَ , كَرَبَ ,
- ۲- افعال رجاء = عَسِيَ , حَرِي , إِخْلُو لِقَ
- ۳- افعال شروع = مَانَدَ , أَنْشَأَ , أَخَذَ , شَرَعَ , جَعَلَ , بَدَأَ

ویژگی افعال قرب

- ۱- بر نزدیکی وقوع خبر دلالت دارند
- ۲- خبر به صورت جمله فعلیه مضارع است
- ۳- آوردن آن ناصبه بر اول خبر جائز است

صرف افعال قرب

■ ۱- كاد و أوشك به صورت ماضي و مضارع بكار مي روند

■ ۲- كرب فقط بصورت ماضي بكار ميرود

■ مانند كاد الولدُ يغرقُ

ویژگی افعال رجاء

- ۱- بر امید به وقوع خبر دلالت می کنند
- ۱- خبر به صورت جمله فعلیه مضارع است
- ۲- آوردن آن ناصبه بر اول خبر عسی , جائزو "حری ,
إخْلُوق" واجب است

ویژگی افعال شروع

- ۱- بر شروع کاری دلالت دارند
- ۲- خبر به صورت جمله فعلیه مضارع است
- ۳- آوردن آن ناصبه بر اول خبر ممنوع است

درچه مواردی افعال شروع تامة هستند؟

- ۱- بعد از آنها فعل مضارع آورده نشود
- ۲- هر گاه به صورت مضارع بیایند
- ۳- به معنی شروع نباشند

کدام فعلهاي مقاربه متصرف هستند؟

- - همه به صورت ماضي فقط آورده مي شوند
- به جز دو فعل:
- کاد = داراي مضارع مي باشد
- أوشك = داراي مضارع و اسم فاعل است

چه زمانی عسی، إخلولق و أوشك تامة هستند؟

- - هنگامی که فاعل آنها به صورت مصدر مؤول بیاید
- در این صورت فقط به فاعل نیاز دارد

حکم عسي در صورت اتصال به ضمير نصب چیست؟

- در این صورت عسي حرف بوده و به معني لعلّ است
- ضمير نصب اسم آن بوده و محلا منصوب است

تركيب جمله "عسي أن يرجع المسافر" چیست؟

- دو وجه جائز است:
- ۱- ضمیر مستتر "هو" فاعل يرجع والمسافر اسم عسي باشد
- ۲- المسافر فاعل يرجع و اسم عسي ضمیر مستتر باشد

اعراب جمله "زید عسی ان یقوم" چیست؟

- دو وجه جائز است:
- ۱- زید : مبتدا , عسی : فعل ناقص , ان یقوم : خبر عسی
- ۲- زید : مبتدا , عسی : فعل تام و جمله مابعد : فاعل

درس بیست و یکم

حروف مشبیه بالفعل

- هدف کلی:
- شناخت حروف مشبیه بالفعل
- شناخت شرایط و نحوه عمل آنها

هدفهاي آموزشي:

- از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

- ۱- انواع حروف مشابه بالفعل

- ۲- معاني حروف مشابه بالفعل

- ۳- وجه تسميه اين حروف به مشابه بالفعل

- ۴- جایگاه خبرِ اِن
- ۵- مواردِ وجوبِ کسرِ همزهِ اِن
- ۶- مواردِ وجوبِ فتحِ همزهِ اُن
- ۷- مواردِ جوازِ کسرِ وفتحِ همزهِ اِن
- ۸- حکمِ اتصالِ نونِ وقایه به حروفِ مشبّهه بالفعل

- ۹- تاثیر مای کافه بر نحوه عمل حروف مشابه بالفعل
- ۱۰- حکم اعراب اسم معطوف بر اسم آن
- ۱۱- تعریف لام ابتدا و محل آمدن آن

- ۱۲- تخفیف نون این و نحوه عمل کردن آن
- ۱۳- تخفیف نون آن و نحوه عمل کردن آن
- ۱۴- تخفیف نون کأن و نحوه عمل کردن آن
- ۱۵- تخفیف نون لکن و نحوه عمل کردن آن

حروف مشبّهة بالفعل

■ شش حرف هستند و عبارتند از:

■ ۱- إِنْ

■ ۲- أَنْ

■ ۳- كَأَنَّ

■ ۴- لَيْتَ

■ ۵- لَكِنَّ

■ ۶- لَعَلَّ

معني اِنّ و اُنّ چيست؟

- ۱- هر دو بر تاكيد دلالت مي كنند
- ۲- اُنّ ما بعد خود را مؤول به مصدر مي كند

معني کان چيست؟

- اگر اسم کان جامد باشد بر تشبيه دلالت مي کند
- اگر اسم کان مشتق باشد بر شك دلالت مي کند
- مانند کان زيدا اسد

معني لکن

- ۱- بر استدراک دلالت مي کند
- ۲- بين دو کلام مختلف منفي و مثبت مي آيد
- زيدٌ غنيٌّ و لکنه بخيلٌ

معني لیت چیست؟

■ ۱- لیت بر تمني (آرزو امر غير ممكن و گاهي براي ممكن)
دلالت مي کند

■ مانند:

■ - لیت الشباب يعود يوماً

■ - لیت المسافر حاضر

معني لعلّ چيست؟

- - لعل بر تر جي (آرزوي امر ممکن) دلالت مي کند
- لعل الامتحان سهل
- ۲- گاهي بر استفهام دلالت مي کند
- ۳- گاهي بر تليل دلالت مي کند

ویژگیهای حروف مشبّهة بالفعل

- ۱- بر اول جمله اسمیة می آیند
- ۲- مبتدا را به اسم و خبر را به خبر خود تبدیل می کنند
- ۳- اسم را منصوب و خبر را مرفوع می سازند

وجه تسمية حروف مشابهة بالفعل

- زیرا در موارد زیر شبیه فعل هستند:
- ۱- از سه حرف و بیشتر ساخته شده اند
- ۲- مانند فعل ماضی مفتوح الآخر هستند

- ۳- معنایی شبیه فعل دارند
- ۴- بر اسمها وارد می شوند
- ۵- نون وقایه بر آنها متصل می شود

چه زمانی تقدیم اسمِ اِنَّ واجب است؟

■ در موارد زیر تقدیم اسم واجب است:

■ خبر اِنَّ ظرف نباشد

■ خبر اِنَّ جار و مجرور نباشد

■ مانند اِنَّ الهواءَ بارِدٌ

چه زمانی تقدیم خبر این جاز است؟

- در موارد زیر تقدیم اسم جاز است:
- خبر این ظرف باشد
- خبر این جار و مجرور باشد
- مانند ایت عندي زیداً

چه زمانی تقدیم خبر إنّ واجب است؟

- وقتی که:
- خبر إنّ ظرف یا جار و مجرور باشد
- در اسم ضمیری باشد که به خبر برگردد
- مانند إنّ فی الدارِ صاحبها

حرکت همزه انّ چه حکمی دارد؟

- سه حکم
- ۱- وجوب کسر
- ۲- وجوب فتح
- ۳- جواز کسر و فتح

علت مکسور شدن همزه إن

- هنگامی که إن با خبرش قابل تأویل به مصدر نباشد
- به عبارت دیگر جمله مستقلی باشد
- مانند إن الله بصیر^{۲۶} بالعباد

موارد وجوب كسر إنَّ

- زمانی که إنَّ در محلهای هشت گانه زیر قرار بگیرد:
- ۱- اول جمله
- ۲- بعد از فعل قَالَ
- ۳- در اول جمله حالیه

- ٤- بعد از ألا استفتاحية
- ٥- در اول جمله جواب قسم
- ٦- بعد از فعل طلبی
- ٧- بعد از حیثُ
- ٨- بعد از إذ

علت مفتوح شدن همزه آنّ

- هنگامی که آنّ با خبرش مؤول به مصدر باشد
- به عبارت دیگر بخشی از جمله محسوب شود
- مانند علمت أنّك ناجحٌ

موارد وجوب فتح أن

- اگر آن و اسم و خبرش دارای اعرابهایی محلی زیر باشد:
 - ۱- مرفوع
 - ۲- منصوب
 - ۳- مجرور به حرف جر

چه زمانی آن و معمولهایش محلا مرفوع است؟

- وقتی که :
- ۱- فاعل باشد
- ۲- نائب فاعل باشد
- ۳- مبتدا باشد

چه زمانی آن و معمولهایش محلا منصوب است؟

- وقتی که مفعول به باشد
- مانند سمعتُ أُنَاكَ ذَاهِبٌ

چه زمانی آن و معمولهایش محلا مجرور است؟

- وقتی که قبل از آن حرف جر آمده باشد
- مانند تألمتُ من أنَّ الجارَ مريضٌ

موارد جواز کسر و فتح آن

- ۱- بعد از اذا فجائية
- ۲- جواب قسمي بوده که در خبرش لام نباشد
- ۳- بعد از فاء جزاء
- ۴- مبتدا کلمه "قول یا مترادف " آن باشد

حکم نون وقایه بعد از حروف مشبّهة بالفعل

- ۱- در همه موارد اختیاری است
- ۲- بندرت لیت بدون نون وقایه می آید
- ۳- بندرت لکن با نون وقایه می آید

تأثيرات ما كافه بر حروف مشبهة بالفعل

- ۱- مانع از عمل آنها مي شود
- ۲- إِنَّ وَأَنَّ را تبديل به ادات حصر مي کند
- ۳- اين حروف مي توانند بر جمله فعلية وارد شوند

اعراب اسم معطوف به اسم ^عإِنَّ

- دو صورت دارد:
- ۱- نصب : در هر حالتی صحیح است
- ۲- رفع : فقط در صورتی که بعد از خبر آورده شود
- مانند ^عإِنَّ مُحَمَّدًا عَالِمٌ وَعَلِيٌّ

لام ابتدا چیست؟

- حرف غیر عاملی است که :
- ۱- بر تاکید دلالت می کند
- ۱- بر اول مبتدا می آید
- ۲- بر اول خبر إنّ (در صورت وجود شرایط) می آید

شرایط آمدن لام ابتدا بر خبر إنّ

- ۱- جمله مثبت باشد
- ۲- خبر فعل ماضی جامد باشد
- ۳- خبر فعل متصرف همراه با قد باشد
- ۴- خبر فعل مضارع باشد

شرایط آمدن لام ابتدا بر اسم إنّ

- در صورتی که خبر انّ بر اسم إنّ مقدم شود
- مانند إنّ فی الدار لرجالاً

چه زمانی لام ابتدا قبل از خبر مؤخر می آید؟

- اگر در جمله ضمیر فصل وجود داشته باشد
- مانند **إِنَّ هَذَا لَهُ الْحَقُّ**

علت عدم ورود لام ابتدا بر اسم إِنَّ مقدم

- زیرا إِنَّ خود بر تاکید دلالت می کند
- و آوردن دو حرف تاکید نامطلوب است

ویژگیهای اِنْ مخففة

- ۱- جائز است در جمله اسمیه عمل کند
- ۲- اگر افعال شود ؛
- الف : آوردن لام بر اول خبر واجب است
- ب: جائز است بر اول فعل نیز آورده شود

ویژگیهای آن مخففه

- ۱- مانند آن عمل می کند
- ۲- اسم آن ضمیر شان مقدر است
- ۳- خبرش می بایست به صورت جمله آورده شود

ویژگیهای کأن مخففة

- ۱- اعمالش واجب است
- ۲- اسم آن غالباً ضمیر شان محذوف است

ویژگیهای لکن مخففة

- ۱- افعال آن واجب است
- ۲- هیچ چیز بعد از در تقدیر گرفته نمی شود
- ۳- بر جمله فعلیه نیز وارد می شود
- مانند الكتاب صغيرٌ لکن نفعُهُ عظیمٌ

درس بیست و دوم

لای نفي جنس

- هدف کلی:
- شناخت لای نفي جنس
- شناخت احکام عمل کردن آن

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- تعريف لاي نفي جنس

■ ۲- نحوه عمل كردن لاي نفي جنس

■ ۳- انواع اسم لاي نفي جنس و حكم آنها

■ ۴- انواع لا

■ ۵- حکم تکرار لا و اسم و خبر بعد از آنها

■ ۶- معنای لاسیما

■ ۷- اعراب لاسیما

لاي نفي جنس چیست؟

- حرف عاملي است که
- ۱- به نفي كلي مي پردازد
- ۲- مبتدا را منصوب و خبر را مرفوع مي کند
- مانند لارجلَ في الدارِ

شرایط اعمال لای نفي جنس

- چهار شرط دارد:
- ۱- نفي جنس کند
- ۲- اسم و خبرش نکره باشد
- ۳- بین لا و اسمش فاصله نیفتد
- ۴- حرف جر قبل از لا نیاید

انواع اسم لاي نفي جنس

- بر سه نوع است:
- ۱- مضاف و منصوب
- ۲- شبه مضاف و منصوب
- ۳- مفرد و مبني بر فتح

علامت بناء در اسم مفرد لاي نفي جنس

- نشانه هاي بناء عبارتند از:
 - ۱- در اسم مفرد = فتحة
 - ۲- در مثنی = ياء
 - ۳- در جمع مذکر سالم = ياء
 - ۴- در جمع مؤنث سالم = كسره

انواع لا

■ لا بر چندین نوع است و عبارتند از:

■ ۱- لا شبیه به لیس

■ ۲- لا عطف

■ ۳- لا جواب

■ ۴- لا نفي

■ ۵- لا نهی

حکم تکرار لا

- پنج وجه در آن جائز است:
- ۱- نفي جنس – نفي جنس
- ۲- نفي جنس – شبیه به ایس
- ۳- نفي جنس – مهملة
- ۴- شبیه به ایس – نفي جنس
- ۵- شبیه به ایس – شبیه به ایس

ترجمه لاسیما

- ترجمه : هیچ چیز شبیه و در حد اسم ما بعد از لا نیست
- أحب الناس لاسیما حسنٌ
- مردم را دوست دارم مخصوصا حسن را

اعراب لاسيما

■ لاسيما از سه کلمه تشکیل شده است:

■ ۱- لاي نفي جنس

■ ۲- سيّ: اسم لا , منصوب و مضاف

■ ۳- ما: اسم موصول , مضاف اليه

اعراب اسم بعد از لاسیما

- سه وجه در آن جائز است:
- ۱- مرفوع = خبر برای مبتدای محذوف
- ۲- مجرور = مضاف الیه (سیّ : مضاف , ما : زائده)
- ۳- نصب = تمییز (اگر نکره باشد)

درس بیست و سوم

افعال قلوب

- هدف کلی:
- شناخت انواع فعل چند مفعولی
- شناخت انواع فعل قلب و نحوه عمل کردن آنها

هدفهاي آموزشي:

■ از دانشجو انتظار مي رود به مباحث زير شناخت كامل پيدا کند

■ ۱- انواع فعلهاي متعدي

■ يك مفعولي

■ دو مفعولي

■ سه مفعولي

■ ۲- انواع فعلهاي متعدي دو مفعولي

- افعال تصيير و تحويل
- افعال باب أعطي و كسي
- افعال قلوب
- ٣- وجه تسميه افعال قلوب
- ٤- انواع فعل قلب
- ٥- انواع فعل يقين
- ٦- انواع فعل ظن (رجحان)

- ۷- نحوه عمل کردن افعال قلوب
- ۸- حکم مفعول های افعال قلوب
- ۹- صرف افعال قلوب
- ۱۰- تعریف الغاء و آثار آن
- ۱۱- تعریف تعلیق و احکام آن
- ۱۲- عوامل تعلیق

انواع فعل متعدي

■ فعل متعدي بر سه دسته تقسیم می شود:

■ ۱- يك مفعولي

■ ۲- دو مفعولي (بر سه دسته است)

■ ۳- سه مفعولي

انواع فعل متعدي دو مفعولي

■ بر سه دسته مي باشد:

■ ۱- افعال باب أعطي و كسي

■ ۲- افعال تصيير و تحويل

■ ۳- افعال قلوب

افعال باب أعطي چیست؟

- فعل متعدي دو مفعولي که:
- ۱- مفعولهاي آن در اصل مبتدا و خبر نبوده است
- ۲- مفعول به اول در مفعول به دوم تصرف مي کند

■ ۳- اگر فعل مجهول شود مفعول به اول , نائب فاعل میشود

■ ۴- این گونه افعال به معنی:

■ “بخشیدن , پوشاندن , روزی دادن و کلمات مترادف ”
می باشد

■ مانند أعطي زيدٌ فقيراً درهماً

افعال تصییر و تحویل چیست؟

- فعلهایی که:
- مفعولهای آن در اصل مبتدا و خبر نبوده است
- مفعول به اول به مفعول به دوم تبدیل می شود
- مانند حَوَّلْتُ الْعَجِينَ خَبْرًا

وجه تسمیه افعال قلوب چیست؟

- چون یقین کردن و گمان کردن و کلماتی از این قبیل امری است که به قلب ارتباط دارد این گونه افعال را فعل قلب نامیده اند

افعال قلوب چیست؟

- فعل متعدی که:
- ۱- مفعولهای آن در اصل مبتدا و خبر بوده است
- ۲- بر یقین کردن یا گمان کردن دلالت می کنند
- مانند علمتُ زیداً قائماً

افعال قلوب بر چند دسته مي باشند؟

■ دو دسته:

■ ۱- افعالي که بر يقين دلالت مي کنند

■ ۲- افعالي که بر گمان دلالت مي کنند

افعال قلوب يقين

■ افعال يقين شش عدد مي باشند و عبارتند از:

■ ۱- رأي

■ ۲- علم

■ ۳- وجد

■ ۴- دري

■ ۵- تعلم

■ ۶- ألفي

افعال قلوب ظنّ

■ افعال ظن و گمان هشت عدد مي باشند و عبارتند از:

■ ۱- ظنّ ۲- خال

■ ۳- حسب ۴- زعم

■ ۵- عدّ ۶- جعل

■ ۷- هب ۸- حجا

نحوه افعال قلوب

- ۱- بر اول جمله اسمیه می آیند
- ۲- مبتدا و خبر را به عنوان مفعول به اول و دوم منصوب می کنند
- مانند علمتُ + سعیدٌ راكبٌ = علمتُ سعیداً راكباً

صرف افعال قلوب

- بر دو دسته مي باشند
- ۱- تام التصرف : كليه افعال به جز "هَبْ و تَعَلَّم"
- ۲- غير متصرف : "هَبْ و تَعَلَّم" كه فقط به صورت امر بكار مي روند

الغاء چیست؟

■ باطل کردن لفظا و محلا عمل فعل قلب می باشد

چه زمانی الغاء واقع می شود؟

- اگر فعل قلب بین دو مفعول و یا بعد از مفعولها بیاید
الغا فعل قلب جائز است
- زیدُ علمتُ قائمٌ = زیداً قائماً علمتُ

تعليق چیست؟

- باطل کردن لفظاً عمل فعل قلب می باشد
- ولی فعل قلب محلاً عمل کرده و منصوب می سازد

چه زمانی تعلیق واقع می شود؟

- اگر کلمات لازم الصدر؛
- بین فعل قلب با مبتدا و خبر قرار بگیرد
- فعل قلب لفظاً نصب نمی دهد
- ولی جمله در محل نصب دو مفعول به می باشد

عوامل تعلیق

■ عوامل تعلیق عبارتند از:

■ ۱- ما نافیہ

■ ۲- لا نافیہ

■ ۳- کم خبریہ واستفهامیہ

■ ۴- لعلّ

■ ۵- لام ابتدا

■ ۶- لام قسم

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com